

Örtmedicinen på väg tillbaka i Brasilien

Läkemedelsindustrins intressen har sedan länge ersatt folklig tradition och användandet av örtmedicin i Brasilien. Men nu börjar pendeln slå tillbaka något. Nyligen godkände den federala regeringen 71 medicinalväxter för användning inom den offentliga vården.

TEXT & FOTO: LENA ZETTERSTRÖM

MITT I INGENSTANS, i nordöstra Brasiliens torra och dallrande heta inland, ligger den lilla kommunen Nova Palmeira med 4 000 invånare som blivit något av nationell referens i kampen för medicinalväxternas erkännande inom den offentliga hälsovården.

Eldsjälen Maria de Lourdes Gomes de Lima på organisationen Centro de Educação Popular, Cenep berättar att det hela började 1995 som ett socialt arbete med fattiga barn.

– Vi jobbade med näringsriktig kost. Medicinalväxterna i trädgården blev ett komplement, mildare än vanlig kemisk medicin för barnen.

– På den tiden var det svårt att få läkarvård här. Folk köpte läkemedel på apoteken och medicinerade sig själva, vilket ofta gjorde större skada än nytta, speciellt bland fattiga människor som redan var försvagade av hunger och undernäring.

Stadens nyanlända präst och två nunnor stödde initiativet och introducerade örtmedicinen i sitt pastorala arbete och allt fler invånare började uppsöka Ceneps medicinalväxtträdgård. Ceneps personal kände att de behövde mer utbildning och kunskap för att kunna svara mot befolkningens behov och sökte stöd från en enskild organisation i grannlandet som specialiserat sig på medicinalväxter och örtmedicin, Centro Nordestino de Medicina Popular. Ceneps arbete vann kvalitet och förtroende

Hortelä-graúda, en slags grovbladig mynta, botar hosta och öroninflammation.

bland folk, men med framgångarna kom också bakslaget:

– Den kommunala miljö- och hälsovårdsmyndigheten stoppade vårt medicinalväxtprojekt under åtta månader 2003–2004, för att vi inte uppfyllde de legala kraven, säger Lourdes och förklarar mellan raderna att det var lokala politiska intressen inblandade också.

Att få öppna igen var svårt, lagstiftningen på det här området är rigid. Det behövdes stödaktioner från flera inflytelserika läkare och akademiker på området.

– Vi argumenterade att det var ett socialt projekt med fattiga människor. Men vi behövde också pengar för att förbättra infrastrukturen och anställa en farmaceut som ansvarig för verksamheten.

2004 LEGALISERADES slutligen Ceneps verksamhet som "hantverksmässig, typ husapotek" och en pensionerad universitetslärare i farmakologi från den närmaste storstaden Campina Grande tog på volontär basis på sig det tekniska ansvaret för produktionen.

– Vi kunde inte kalla det för fytoterapeutiskt laboratorium, förklarar Lourdes, därtill är lagstiftningen för sträng.

Med ny kraft och i nya lokaler började Cenep tänka i större banor och nya marknader. Med stöd av Sebrae, ett serviceorgan för

TEMA: MEDICIN FÖR ALLA?

Brasiliens mikro- och småföretagare, tog de kontakt med kommunen som vid det här laget hade öppnat två vårdcentraler. Genom ett större seminarium 2005, där forskare och andra auktoriteter utifrån visade på örtmedicinens effektivitet, lyckades de övertyga borgmästaren José Petronilo de Araújo om fördelarna, inte minst de ekonomiska:

– Vi har minskat kostnaderna för läkemedelsinköp med i genomsnitt 30 procent, säger borgmästaren men skyndar sig att framhålla sociala och miljömässiga fördelar också.

– Vi såg att preparaten hade önskad medicinsk effekt. Dessutom är produktionen av örtmedicin en potential i den här regionen då situationen vad gäller arbetstillfällen och inkomstskapande är svår, fortsätter borgmästaren som 2006 tog emot ett nationellt pris som "entreprenörborgmästare", instiftat av Sebrae.

Som ordförande för ett konsortium med 16 kringliggande kommuner arbetar han nu för att sprida erfarenheten i regionen. Tillsammans med Cenep har de genomfört ytterligare två

seminarier och grannkommunerna Cuité och Pedra Lavrada har också börjat köpa läkemedel från Cenep.

– Seminarierna bidrar till att medvetandegöra hälsovårdspersonalen. Med hjälp av experter utifrån har vi lyckats väcka deras intresse, säger borgmästaren.

– Ett problem är att vi inte har haft finansiering från den federala regeringen för örtmedicin. Vi har använt egna resurser och det är inte lätt nu i kristider, inflikar hälsosekreteraren Eletizania Nunes Dantas.

KOMMUNEN Nova Palmeira köper och distribuerar örtmedicin för i genomsnitt 2 000 reais (motsvarande cirka 8 000 kr) i månaden. Samtidigt får kommunen mer än dubbelt så mycket pengar från den federala regeringen och en mindre summa av delstatsregeringen för inköp av kemiskt framställda läkemedel.

Arbetet med örtmedicin på Cenep går hand i hand med andra projekt som plantskola, trädplantering och miljöutbildning för ungdomar. Brasilien har en stor artrikedom

Edson och Lourdes i Ceneps medicinalväxträdgård som producerar råmaterial till örtmedicinlaboratoriet.

och i princip alla plantor har någon medicinsk egenskap. Mycket har dock inte bevisats vetenskapligt ännu.

– Det är en långsam process. Men nu diskuteras i alla fall örtmedicin som ett seriöst alternativ i politiska hälsovårdsråd som tidigare bara diskuterade röntgenanläggningar och annan högteknologi som bland annat användes för att värva röster i valkampanjer, säger sjuksköterskan Edson Francisco Camargo som arbetat på Cenep i tolv år.

– Klientelism och byråkrati är dagliga hinder för att sprida en vårdform som gynnar *hela* befolkningen, fortsätter han. Generellt sett vill läkaren göra patienten beroende av honom, kunskap är makt. Örtmedicinen bryter mot den logiken, och därför uppfattas den som ett hot.

Hostmedicin, salvor med mera. Cenep tillverkar drygt 50 läkemedel baserade på medicinalväxter.

Men intresset från universitet och politiker ökar stadigt i Brasilien. Genom ett dekret lanserade president Lula da Silva 2006 en nationell politisk handlingsplan för medicinalväxter och fytoterapi. 2008 skapades inom denna handlingsplan ett nationellt program för medicinalväxter och fytoterapi, med representanter från tio ministerier som under tre års tid ska diskutera och omsätta riktlinjer från den nationella handlingsplanen i praktiken. Bland annat ska regler fastställas för plantering och skörd av medicinalväxter och resurser ska avsättas till forskning kring medicinalväxternas effekter.

Godkända örter

Några av de 71 örter som Brasiliens regering har godkänt för användning inom den offentliga vården:

Aloe Vera (*Aloe spp.*): magkatarr, magsår

Groblad (*Plantago major*): sårsläkning, hudsjukdomar, matsmältning

Ingefära (*Zingiber officinale*): halsont, led-sjukdomar

Malört (*Artemisia absinthium*): menssmärtor

Mynta (*Mentha crispa, piperita och villosa*): hosta och parasiter (*amöba/giardia*)

Passionsfrukt (*Passiflora spp.*): lugnande, sömngivande

Rödmalva (*Malva sylvestris*): tandkött-sinflammation, förstoppning

Vitlök (*Allium sativum*): förkylning, inflammationer, högt blodtryck

Som ett första steg publicerade programmets ledningskommitté i mars 2009 en lista på 71 örter vars medicinska effekter redan anses vara vetenskapligt bevisade och som därför kan användas inom den offentliga vården omedelbart. Annars är problemet att det fortfarande inte finns tillräckligt med officiell forskning kring medicinalväxterna för att de ska uppfylla den stränga lagstiftningens krav.

– Än så länge är det bara två arter: guaco (mikania glomerata – mot luftvägsproblem och inflammationer) och Espinheira-santa (maytenus ilicifolia – mot matsmältnings- och hudproblem) som kan köpas med statsbidrag från den federala regeringen. Men vi hoppas att det blir fler inom kort, säger José Miguela Nascimento Júnior, chef för avdelningen för farmaceutisk assistans på det brasilianska hälsovårdsministeriet. ■

generellt sett vill läkaren
göra patienten beroende av
honom, kunskap är makt